

Edicija DRAGULJI LAGUNE

1. SAMARKAND, Amin Maluf
2. CRVENI ŠATOR, Anita Dajamant
3. ZAKON ČUTANJA, Mario Puzo
4. ČOVEK I DEČAK, Toni Parsons
5. DEVOJKA SA BISERNOM MINĐUŠOM, Trejsi Ševalije
6. BIBLIJA OTROVNE MASLINE, Barbara Kingsolver
7. KADA SI OTIŠAO, Megi O'Farel
8. NIKOM NI REČI, Harlan Koben
9. OGNJENA KAPIJA, Stiven Presfild
10. CARICA, Šan Sa
11. LOVAC NA ZMAJEVE, Haled Hoseini
12. AVANTURE NEVALJALE DEVOJČICE, Mario Vargas Ljosa
13. KOLIBA, Vilijem Pol Jang
14. RINGIŠPIL, Jelena Bačić Alimpić
15. SEDAM SUNACA I SEDAM LUNA, Žoze Saramago

SEDAM SUNACA I SEDAM LUNA

SARAMAGO

Preveo s portugalskog
Dejan Tiago Stanković

Naslov originala

José Saramago

MEMORIAL DO CONVENTO

Copyright © José Saramago e Editorial Caminho,
1982 – by arrangement with Literarische
Agentur Mertin Inh. Nicole Witt e. K.,
Frankfurt am Main, Germany

Translation copyright © 2015 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Išao jedan čovek na vešala. Drugi ga sreo, pa
ga upitao: „Šta je s tobom, čoveče? Kuda ideš?“
Osuđenik mu odgovori: „Ne idem ja nikuda.
Vode me.“*

otac Manuel Veljo

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Je sais que je tombe dans l'inexplicable, quand j'affirme que la réalité – cette notion si flottante – la connaissance la plus exacte possible des êtres est notre point de contact, et notre voie d'accès aux choses qui dépassent la réalité.

Marguerite Yourcenar

Don Žoao, peti ovog imena na listi kraljeva, noćas će pohoditi odaje svoje žene Dona Marije Ane Žozefe, koja je, pre više od dve godine, dovedena iz Austrije da dâ naslednika portugalskoj kruni, ali, evo, sve do danas nije zanela. Već se govorka po dvoru, po palati i naokolo da je kraljica po svemu sudeći jalovica, optužba koja se dobro čuva da ne dođe do neprijateljskih ušiju i zlih jezika i samo se najbližima poverava. Da je krivica do kralja, to nikome ne pada na pamet jer, kao prvo, neplodnost nije muška nego ženska mana, zbog nje su žene, uostalom, i prezrene toliko puta, a, kao drugo, ako za to uopšte i ima potrebe, tu su i materijalni dokazi, u kraljevstvu već obilato ima vladareve kopiladi a, ako Bog dâ, biće ih još. Osim toga, ne treba kralj da preklinje nebesa za porod nego kraljica, i to opet iz dva razloga. Pre svega, jedan monarh, naročito portugalski, nema šta da moli za ono što, na kraju krajeva, jedino on može da dâ, a osim toga ženi, onoj koja po prirodi nosi plod, prirodno pripada dužnost da za plod preklinje, kako u organizovanim devetodnevnom molitvama tako i u onim pojedinačnim. Kako bilo da bilo, tu izgleda ne pomaže ni upornost s kojom kralj, osim kada ga u tome sprečavaju

kanonske zabrane ili fiziološke prepreke, dva puta nedeljno predano ispunjava svoj kraljevski i bračni zadatak, a izgleda ni kraljičina strpljivost i samopregor s kojima se predaje potpunoj nepomičnosti posle suprugovog povlačenja iz postelje, da ne bi uznemiravala zajedničke sokove u svojoj plodonoj utrobi, gde je njenih čini se nedovoljno, da li zbog nedostatka strasti ili kratkoće vremena i hrišćanske moralne uzdržanosti, a vladarevih čitava bujica, kako to već i priliči muškarcu koji još nije navršio dvadeset i dve godine. Dakle, ni od jednog ni od drugog, sve do dana današnjeg, trbuh Dona Marije Ane nije počeo da raste. Ali Gospod je veliki.

Skoro isto toliko velika kao Bog jeste i Crkva Svetog Petra u Rimu, čijim se zidanjem, evo baš sada, kralj bavi. To je građevina bez podruma i temelja, postavljena na stamenu ploču stola, prejaku za teret koji nosi, delići minijaturne bazilike čekaju da, kada na njih dođe red, u ceremoniji koju izvode četvorica za to zaduženih dvorjana, budu sklopljeni po drevnom principu muškog i ženskog. Kovčeg iz kojeg ih vade miriše na tamjan, grimizne tkanine u koje su uvijeni, svaki za sebe, da se o ivicu stuba slučajno ne bi izgrebalo lice statue, presijavaju se na svetlosti debelih voštanica. Građenje dobro napreduje. Već su svi zidovi čvrsto užlebljeni i uspravno stoje stubovi koji nose venac, na kome je latinskim pismenima uklesano ime – Paolo V Borgeze, slova koja je kralj već odavno prestao da primećuje iako se njegove oči, i dalje, često i s uživanjem, zaustavljaju na rednom broju V iza papinog imena, jer to je isti onaj broj koji prati njegovo sopstveno ime. Za jednog kralja skromnost bi bila velika mana. On polako uglavljuje proroke i svetitelje u njihova ležišta, povrh venca, a svakome od njih sluga se duboko klanja dok razvija nabore skupocene kadife, i evo jedne statue ponuđene na dlanu, evo jednog proroka izvrnutog potrbuške i jednog svetitelja okrenutog naglavačke, no na ovakve, sitne nezgode niko i ne obraća pažnju pošto je kralj tu da odmah uspostavi red i dostojanstvenost, kakva i priliči svetim

stvarima, pažljivo uspravljajući i postavljajući deliće tamo gde im je mesto. Statue, sa svojih mesta povrh venca, ne vide Trg Svetog Petra u Rimu nego kralja Portugala i dvorjane, njegove sluge. Vide daščani pod i kapke koji vode ka kraljevskoj kapeli, a sutra će, za vreme jutarnje mise, ukoliko u međuvremenu ne budu zamotane u kadifu i vraćene u kovčeg, videti kako kralj predano prati službu Božju s celokupnom svojom svitom, u kojoj više neće biti ovih plemića koji su sada ovde pošto je kraj nedelje i na druge dolazi red da služe kralja. Tačno ispod ovog podijuma na kome sada stojimo nalazi se drugi, takođe zaklonjen kopcima, ali neukrašen, kapela li je, ćelija li je, gde kraljica, sama, prisustvuje bogoslužju, a ipak ni svetost prostora joj ne pomaže da zatrudni. Jedino još nedostaje da se postavi Mikelandelova kupola, a, zbog svoje glomaznosti, model ovoga kamenog remek-dela, kao kruna građevine, uživa poseban tretman, stoji sklonjen u zasebnom kovčegu i dvorjani pritrčavaju da pomognu kralju, pa, uz gromoglasni tresak, muški i ženski žlebovi kliznu na svoja mesta, i građenju je kraj. Kada bi ovaj gromki prasak, što odjekuje po kapeli, uspeo da prodre kroz prostrane sale i dugačke hodnike do soba kraljičinih, ona bi znala da muž samo što joj nije krenuo u pohode.

Neka čeka. Kralj se za sada još priprema za noć. Svlače ga sobari i odevaju u odore, shodno prilici i stilu, predaje se odeća iz ruke u ruku, uz veliki ceremonijal, kao kada se rukuje svetim relikvijama pri blagosiljanju devica, a sve se odigrava u prisustvu mnoštva slugu i paževa, jedan otvara škrinju, drugi nosi luč, treći brine o plamenu, dvojica ni da se mrdnu, pa onda dvojica koji ih oponašaju, i još mnoštvo onih za koje se ne zna ni šta rade ni zašto su tu. Najzad, posle tolikih zajedničkih napora, kralj je spreman, jedan od plemića namešta poslednji nabor, drugi ispravlja izvezenu kragnu, i već za koji trenutak vladar će se uputiti u odaje kraljičine. Krčag čeka da bude napunjen.

Kad, evo ga, ulazi don Nuno da Kunja, biskup inkvizitor, i vodi sa sobom jednog starog franjevca. Pre nego što priđe

kralju i objasni razlog posete, mora biti obavljen uobičajeni ritual sastavljen od komplikovanih naklona, pauza i uzmicanja, što su prosto protokolarne dužnosti neophodne da bi se pristupilo kralju, a sve se mora izvesti dolično i kako treba, uprkos iznenadnosti biskupove posete i vidljivoj drhtavici koja trese uzbuđenog fratra. Tada se povukoše u stranu Don Žoao V i inkvizitor, pa ovaj započe, Onaj tamo, to je fra Antonio de San Žoze, s njim sam razgovarao o zlom udesu Vašeg veličanstva jer kraljica, naša gospodarica, nikako da ostane u drugom stanju, pa sam njega molio da se zauzme za Vaše veličanstvo pred Bogom, ne bi li vam Gospod podario naslednika, i on mi tada reče da će Vaše veličanstvo imati dece, naravno, ako to želi, a kad ga zamolih da mi objasni šta znače te tako nejasne reči, jer svima je dobro poznato da su baš sinovi ono što Vaše veličanstvo toliko priželjkuje, on mi odgovori, najzad jasnim rečima, da ako Vaše veličanstvo obeća da će podići manastir u gradiću Mafra, Bog će Vam zasigurno podariti naslednika, tako reče i začuta don Nuno, pa dade znak fratra da se približi.

Kralj zapita, Da li je istina to što sad reče Njegova eminenција, da ću, ako dam obećanje da ću podići manastir u Mafri, imati dece, a fratar odgovori, Istina je, gospodaru, ali samo ako manastir bude franjevački, a kralj zapita, A kako ti to znaš, na to fra Antonio reče, Znam, a kako sam doznao ne umem da objasnim, ja sam samo onaj čijim se usnama istina koristi da izađe na videlo, treba samo verovati i nikakva dalja objašnjenja nisu potrebna, sagradi li Vaše veličanstvo manastir, ubrzo će imati naslednika, ne sagradi li, Bog će, već, o tome doneti svoj sud. Jednim gestom otpustio je kralj uprepodobljenika, pa onda upita don Nuna, Da li je čestit ovaj fratar, a biskup odgovori, Nema čestitijeg od njega među franjevcima. Tada Don Žoao, peti s tim imenom, uveren da je ono što se od njega traži vredno truda, podiže glas ne bi li ga jasno čuli svi prisutni i ne bi li, koliko sutra, doznali i grad i čitavo kraljevstvo, Dajem svoju kraljevsku reč da ću podići franjevački manastir u gradu Mafri

ako mi kraljica dadne sina u godini dana, računajući od dana današnjeg, Neka Bog usliši reči Vašeg veličanstva, rekoše svi, a da nikome nije bilo jasno ko se tu stavlja na probu, da li sam Bog, da li čestitost fra Antonijeva, da li kraljeva moć ili, na kraju krajeva, kraljičina sumnjiva plodnost.

Za to vreme Dona Marija Ana je razgovarala s markizom od Unjona, portugalskom plemkinjom i dvorskom damom. Već su pretresle današnje verske dužnosti, posetu manastiru Konseisao dos Kardaiš i bosonogim karmelićankama, devetodnevnih molitve za Svetog Franju Šavijera, koje počinju sutra u Crkvi Svetog Roka, razgovor kraljičin i markizin je živ kada se spomenu imena svetiteljska, a ispuni se strahopoštovanjem i postane bogobojažljiv pomenu li se muke i žrtve pojedinih Božjih ljudi i žena, čak i kada je reč samo o postovima i nošenju košulja od kostreti. Kralj, koji se već najavio, stiže uspaljenog duha, što je podstaknuto mističnim spajanjem telesnog zadatka i obećanja datog Bogu posredstvom njegovog vernog sluga fratra Antonija. S kraljem su ušla i dvojica dvorjana koji ga oslobodiše gornjih haljina, a isto učini i markiza s kraljicom, uz pomoć druge dame, grofice, ne manje važne dvorske dame, koja je s kraljicom došla iz Austrije. U odaji se sabrala silna svita, mnoge naklone čine njihova veličanstva jedno drugome, ceremonija nikako da se okonča, a onda, najposle, povlače se, dvorjani na jedna vrata, dame na druga, da u predvorjima sačekaju da dužnost bude obavljena, da isprate kralja do njegovih odaja, onih koje su pripadale njegovoj majci za kraljevanja njegova oca, i da uđu dame da ušuškaju Dona Mariju Anu pod perjani jorgan, koji je takođe donela iz Austrije i bez koga ne može da spava ni leti ni zimi. Baš zbog te perine, koja guši čak i za februarskih mrazeva, Don Žoao V ne provodi čitavu noć s kraljicom, mada je, istini za volju, u prvim danima braka bilo drugačije jer je svežina iskustva nadjačavala neprijatnost koja nije bila mala, jer nije lako ležati s kraljicom pokrivenom preko glave i krčkati se u mirisima i izlučevinama. Dona Marija

Ana nije iz toplih krajeva i ne podnosi ovdašnju klimu. Ona se noću sva pokrije ogromnim i predebelim pokrivačem, i miruje sklupčana kao krtica koja je, na svojoj putanji, naišla na stenu pa se misli u kojem li će pravcu nastaviti da kopa tunel.

I kralj i kraljica nose dugačke košulje, vuku im se po podu, kralju samo izvezeni porub a kraljici dobrih pola dlana više, da se ne vidi ni prst, ni krajičak stopala, jer ipak je od svih nepriličnih situacija ta najnezgodnija. Don Žoao odvodi Dona Mariju Anu u postelju držeći je za ruku, kao što kavaljer na balu vodi damu, i pre nego što se uspnu uz stepenice i kleknu, svako sa svoje strane kreveta, i tu izgovore molitve ne bi li se zaštitili od umiranja bez ispovesti u trenutku putenog čina, i da im ovaj novi pokušaj bude plodonosan, jer u tom pogledu Don Žoao V ima dvostruke razloge za nadu, poverenje u Boga i u sopstvenu muškost, a to udvostručuje i veru s kojom se obraća Bogu moleći Ga da mu podari uspeh. Što se Dona Marije Ane tiče, može se pretpostaviti da ona moli za istu milost, ukoliko nema nekakve druge misli koje zauvek ostaju u tajni ispovedaonice.

Već su legli. Ovaj je krevet dopremljen iz Holandije kada je kraljica došla iz Austrije, bio je naručen posebno za kralja, i koštao je sedamdeset i pet hiljada kruzada, jer nema u Portugalu zanatlija takvog majstorstva koji bi umeli da naprave ovakvo umetničko delo, a kada bi ih i bilo, sigurno ne bi bili toliko plaćeni. Na prvi pogled, ne zna se da li je taj veličanstveni predmet uopšte i napravljen od drveta pošto je sav optočen dragocanim okovom, našaran i obrubljen zlatnim reljefom, a o baldahinu, koji bi dostojno mogao stajati nad papinom glavom, da se i ne govori. Kada je krevet ovde postavljen još ni stenica nije bilo u njemu, toliko je bio nov, ali brzo se, od korišćenja i toplote tela, gamad u krevetu narojila, otkuda su ti stvorovi došli, da li iz same palate ili iz grada, ne zna se, ali se sasvim jasno zna da se od tolikog bogatstva materijala i ornamenata drvetu ne mogu prineti zapaljene krpe da bi se gamad oterala, a drugog leka nema, pa preostaje samo da se Svetom Aleksiju

plaća pedeset groša godišnje ne bi li on oslobodio kraljicu od napasti i svrabeži. Onih noći kada ovamo dolazi kralj, steniće se, zbog nemira i pokretanja dušeka, kasnije razmile, to su krvopije koje vole spokoj uspavanih tela. Tamo, u kraljevoj postelji, drugi roj gamadi čeka na svoju porciju krvi koja, bar što se njih tiče, izgleda da nije ni gora ni bolja od one iz varoši, svejedno da li je plava ili obična.

Dona Marija Ana ispruža ka kralju svoju znojnu i hladnu ručicu, koja se, iako je grejana pod jorganom, brzo ohladi u studeni sobe, a kralj, koji je već obavio svoju dužnost, a predanost i stvaralački naboj s kojima joj je prišao ispunjavaju ga nadom, ljubi kraljicu kao buduću majku, ako nije precenio fra Antonija. Dona Marija Ana povlači uzicu zvonceta i s jedne strane ulaze kraljevi dvorjani, s druge njene dame, u teškom vazduhu lebde različiti mirisi, od kojih je neke lako prepoznati, to su oni bez kojih teško da se može dogoditi dugo očekivano čudo, jer onakvo drugačije, bezgrešno začće, koje se dogodilo Devici Mariji, a o kome se toliko govori, dogodilo se samo jednom, za primer, samo da bi se znalo da Bogu, ako poželi, muškarci i nisu neophodni, mada bez žena, izgleda, baš nikako ne može.

Uprkos ispovednikovom upornom umirivanju, u Dona Mariji Ani sada se javlja silovit osećaj krivice. U ovakvim trenucima, pošto se kralj sa svojom svitom povukao i pošto su dame, koje je služe i prave joj društvo sve dok nije spremna da zaspi, otišle na počinak, kraljici se uvek čini da bi morala da se pridigne iz kreveta i obavi poslednje molitve, ali, kako su joj lekari savetovali da miruje, mora da se zadovolji beskrajnim mrmljanjem dok sve sporije i sporije vrti brojanice, sve dok je ne uhvati san usred jedne Zdravomarije, blagoslovene među ženama, njoj je sve išlo tako lako, blažen bio plod utrobe tvoje, a od svoje namučene utrobe nada se samo jednome detetu, podaj mi makar jednog sina, Gospode, makar jednog. O ovoj nena-mernoj gordosti nikada nije govorila pri ispovesti, jer je tako daleka i nesvesna, čak toliko daleka da bi se, ako bi se prizvala

svesti, mogla zakleti da se uvek obraćala Bogorodici i njenoj utrobi. To su vrtlozi podsvesti, baš kao i oni neobjašnjivi snovi koje sanja onih noći kada kralj dolazi u njen krevet, u kojima ona prelazi preko Dvorskog trga, hoda ispred klanica podižući suknje pred sobom i gazeći ljigavo blato što smrdi na ljudske izlučevine, dok se njen dever, infant Don Fransiško, koji je nekada stanovao u sobama koje su sada njene, i gde mora da još lebdi njegov duh, pojavljuje i igra oko nje na štulama, poput crne rode. Ni ovaj san nikada nije poverila ispovedniku, uostalom, šta bi on i mogao da joj kaže kada nijedan ni sličan slučaj nije pomenut u Uputstvu za savršenu ispovest. I tako spava u miru Dona Marija Ana, nevidljiva pod planinom perja, dok stenice polako izlaze iz žlebova i poruba, bacaju se s baldahina ne bi li što pre stigle do plena.

Noćas će sanjati i Don Žoao V. Videće u snu kako se s njegovog uda uzdiže razgranato drvo načičkano precima Hristovim, sve do samog Hrista, naslednika svih kruna, a potom kako drvo nestaje a na njegovom mestu se izdiže velelepan manastir, visokih stubova, zvonika, kupola i kula, a da je franjevački zaključuje po habitu koji nosi fra Antonio de San Žoze, koji širom otvara crkvene dveri. Ne nailazi se često na suverene koji sanjaju ovakve snove, ali u Portugalu ih je uvek bivalo.

U Portugalu je uvek bivalo i čudesa. Doduše, još je rano da se govori o čudu koje se sprema i koje, u stvari, i nije baš neko čudo, nego više Božja usluga, saosećajan i plodotvoran pogled bačen na jalovu utrobu ne bi li dala porod u pravom trenutku. No sada je vreme da se progovori o pravim i proverenim čudima koja potiču iz istog nepresušnog franjevačkog izvora čudesa, što je dobar znak da će se isplatiti obećanje koje je kralj dao.

Uzmimo za primer poznati slučaj, smrt fratra Migela de Asunsiona, izabranog gvardijana trećeg reda franjevačkog, čijem su se izboru, što samo usput pominjemo, mada nije bez važnosti, silno protivili vernici iz Santa Marije Magdalene, i to zbog nekakve mračne zavisti zbog koje bi se parnice, žalbe i tužbe vukle i dan-danas, i niko ne zna kada i da li bi sve to ikada i bilo razrešeno da iznenadna smrt fratrova nije na sve stavila tačku. Jedno je sigurno: fratar nije umro od slomljenog srca nego od nekakve zloćudne groznice, tifusa ili tifoida, ili već nekakve bezimene kuge, kako se već često događa u gradu u kojem ima malo izvora pijaće vode i u kojem se sluge ne zamisle ni za tren pre nego što zahvate vodu iz pojila za konje.

U svakom slučaju, fratar Migel je bio toliko blagorodan da je čak i posle smrti zlo uzvratio dobrim i, kako se još za života bavio dobročinstvima, čim je umro počeo je da proizvodi čudesa. Kao prvo, pokazalo se da lekari nisu bili u pravu kada su, plašeći se truleži i smrada, insistirali da se leš, bez odlaganja, sahrani, jer ne samo da njegovi posmrtni ostaci nisu počeli da trule nego su danima ispunjavali Crkvu Majke Božje, gde je telo bilo izloženo, najumilnijim mirisom, a umesto da se ukrute, njegovi udovi ostali su savitljivi, kao da je još živ.

Ostala čudesa, druga po redu, ali od prvorazrednog značaja, bila su čuda u pravom smislu reči, tako da se narod iz čitavog grada sjatio da prisustvuje neverovatnim pojavama i da se o njih ovajđi – potvrđeno je da su tada, upravo u toj crkvi, progledali slepi i prohodali kljasti, tolika se svetina okupila da se, ne bi li se ušlo u hram, pesnicama tuklo i noževima bolo u crkvenoj porti, tako da su neki tom prilikom i život izgubili, a on im više nikada neće, ni pomoću čuda, biti vraćen. A možda bi čak i ti životi bili vraćeni da posle tri dana, zbog prevelike larme koju je pravila svetina, fratar nije tajno iznesen iz crkve i još tajnije sahranjen. Tek pošto ih je napustila svaka nada da će biti izlečeni, bar dok se ne pojavi neki novi svetac, nemi i kljasti, u tešenju, tapkali su jedni druge po leđima, naravno samo oni kljasti koji imaju ruku, i zbog osećaja nemoći i očajanja vrištali su, psovali i prizivali sve svece s neba sve dok sveštenici nisu izašli iz crkve da blagosiljaju gomilu, i tek se tada masa, nemajući boljeg izbora, ovime zadovoljila i razišla.

Iskreno i bez stida priznajmo da je ovo jedna lopovska zemlja, što oko vidi to ruka drpi, i silna je vera u Boga, ali često joj ovaj dobrim ne uzvratiti, tako da se i crkve pljačkaju bez straha i obzira, kako se zbilo prošle godine u Gimarašu, takođe u Crkvi Svetog Franje, koji je prezreo zemaljsko blago za života i koji je sada, u večnosti, dozvolio da ga pokradu. Ali tu red uspostavlja uvek budni Sveti Antonije, koji se naljuti na svakoga onoga koji pokuša da ukrade iz njegovih crkava i kapela,

što se, kao što smo već rekli, dogodilo u Gimarašu, a potom, kao što ćemo videti, i u Lisabonu.

Elem, u tom gradu provalnici su se popeli uz merdevine na crkveni prozor, a tu ih je svetac dočekaio i toliko ih poplašio da se jedan od kradljivaca s vrha merdevina strmoglavio na zemlju, doduše, nijednu kost nije polomio, ali je ostao paralizovan i prikovan za tlo, njegovi ortaci pokušali su da ga odnesu s mesta zločina, jer čak i među lopovima ima dobrih i plemenitih duša, ali bez uspeha. Ovo nije nipošto jedinstven slučaj, slično se dogodilo i s Ineš, sestrom Svete Klare, pre tačno pet vekova, godine hiljadu dvesta i jedanaeste, u doba kada je Sveti Franja još hodao zemljom, mada to i nije bio slučaj prave krađe, ili možda i jeste jer su Ineš pokušali da otmu i odvoje od Gospoda Boga. Dakle, ostao je lopov prikovan za tlo kao da ga to sama ruka Božja pritiska, ili kao da ga đavolje kandže vuku iz dubina pakla, i tako je ostao sve do jutra, dok ga ljudi iz susedstva nisu pronašli i bez ikakvog napora podigli i odneli na oltar, pred istog sveca, a tada je svetac počeo da se znoji. To je potrajalo, pa su se sakupili sudije i činovnici da potvrde i zabeleže čudo, koje se sastojalo iz dva dela, znojenja drvene figure i oporavka pljačkaševog pošto mu je čelo obrisano krpom natopljenom svečevim znojem. Ustao je tada lopov ozdravljen, spasen i pokajan.

Ipak, ne razreše se svi zločini tako lako. U Lisabonu, na primer, dogodilo se jedno drugo, sada već dobro poznato čudo, a još niko nije uspeo da utvrdi ko je kriv za krađu koja je čudu prethodila. Istina, sumnjalo se na određenu osobu, koja na kraju i ne bi bila kriva jer su joj namere bile poštene. Dogodilo se, dakle, da je kroz zastakljeni krov kapele, uz kapelu Svetog Antonija, provalio lopov, ili lopovi, u manastir Svetog Franje u Šabregašu, i s glavnog oltara digao, ili su digli, tri kandila, pa pobegao spretno, istim putem. Činjenica da su kandila skinuta s kukâ i odneta u sigurnost pomrčine a da, uprkos tumaranju lopova, koje je nesumnjivo izazvalo veliku buku, niko nije

dotrčao da vidi o čemu se radi, navela bi na sumnju da je provalnik imao saučesnike da u tom trenutku svi sveštenici nisu bili zauzeti svojim svakodnevnim dužnostima, prizivanjem pastve zvonjavom na ponoćnu misu. Tako se lopov izvukao neprimećen, slobodno je mogao još veću galamu da napravi, zauzeti fratri ga ne bi čuli, što navodi na zaključak da je provalnik dobro poznao kućni red.

Kada su se fratri vratili u crkvu, zatekli su mrkli mrak. Dežurni brat već se pomirio s kaznom koja mu je neizbežno sledila zbog grubog propusta koji je napravio ni sam ne znajući kako, kada je, zahvaljujući dodirima i mirisima, utvrđeno da crkva nije u mraku zato što je nestalo ulja, njega je bilo svuda po podu, nego zato što su nestala srebrna kandila s oltara. Da se svetogrđe odigralo pre samo nekoliko trenutaka bilo je jasno po tome što su se lanci, na kojima su lampe nekada visile, još blago ljuljali šapućući jezikom bakra, Zamalo smo se izvukli, zamalo smo se izvukli...

Neki fratri su se odmah razjurili po okolnim ulicama, podeljeni u nekoliko patrola, i da su uhvatili lopova teško je i zamisliti šta bi s njim uradili u svoj svojoj milosti, ali od kradljivca i saučesnika, ako ih je uopšte i bilo, ni traga ni glasa, ponoć je već bila prošla i mesec je bio na zalasku. Fratri su dahtali i huktali jurajući po pustim ulicama dok se najzad nisu, praznih ruku, vratili u manastir. Ostatak bratije, uveren da se drski lopov još nalazi u crkvi, detaljno je pretresao hram, od hora do sakristije, i tada, dok je čitavo bratstvo jurilo predato mahnitoj pretrazi, spotičući se o sopstvene sandale i skute, podižući poklopce sandukâ i otvarajući ormare, jedan ostareli fratar, poznat po svojoj čestitosti i bogobojažljivosti, primetio je da ruka lopovska nije oskrnavila oltar Svetog Antonija uprkos dragocenoj srebrnariji filigranske izrade na njemu. Fratar je ostao zabezекnut, kao što bismo se i mi zabezекnuli da smo tada bili tamo, jer je bilo sasvim jasno da je provalnik ušao kroz otvor na krovu i da je, da bi došao do kandila na glavnom oltaru, morao da prođe baš

kroz kapelu Svetog Antonija. Besneći u verskom zanosu, fratar se okrenu ka Svetom Antoniju i poče da ga grdi kao slugu uhvaćenog u lenčarenju, I ti si mi nekakav svetac, samo svoje srebro paziš dok ti ostalo pred nosom odnose, za nauk bi trebalo da ostaneš bez svega, reče fratar i uđe u kapelu skidajući ne samo srebro nego i oltarske tkanine, i sve ostalo. Kada je ogoleo oltar, prešao je na figuru svečevu, koja odmah ostade bez oreola i krsta, a i dete Hrista bi mu iz ruku oteo stari fratar da se tu nisu pojavila ostala braća da ga spasu, jer su smatrali da je kazna preteška, te uveriše razbesnelog starca da makar dete Hrista ostavi u rukama očerupanog sveca. Starac razmisli o molbi ostale braće pa reče, Ako, neka Hristos ostane tu, da garantuje da će kandila biti vraćena. Pošto je već bilo dva sata po ponoći, a čitava zbrka trajala već nekoliko sati, fratri su se povukli na spavanje, neki ozbiljno zabrinuti i u strahu da će se uvređeni Sveti Antonije osvetiti.

Sledećeg jutra, oko jedanaest sati, zakuca na vrata manastira jedan student, a odmah valja reći da je on odranije žarko želeo da bude primljen u franjevački red i u manastiru je provodio svaki slobodan trenutak. Ovo vam je rečeno, prvo, zato što je istina, a istinu uvek valja reći, a drugo, da bi se ugodilo onima koji vole da nagađaju o čudnim putevima kojima događaji ponekad krenu, elem, zakuca dotični student na dveri i reče da želi da porazgovara s igumanom, i uvedoše ga u igumanovu ćeliju, a tada student poljubi starešinin prsten, ili možda pojas, ili skut, taj detalj nikada nije u potpunosti razjašnjen, pa reče da je čuo da se po gradu govori da se kandila nalaze u jezuitskom manastiru Kotoviji, na Svetom Roku, u Gornjem gradu. Iguman je isprva posumnjao u studentovo obaveštenje, a zasigurno bi ga smatrao za prevaranta da mu nije bila poznata studentova želja da se zakaluđeri, iako ove dve stvari često idu zajedno, a takođe mu je bilo neverovatno da neko preda ono što je ovde ukradeno Kotoviji, koja je čitavu milju daleko, u manastir koji je toliko različit, i to jezuitima koji nemaju

gotovo ništa zajedničko s franjevcima, jedni su u crnom, drugi u smeđem, a to je još i najmanja razlika, jer po ljusci se ne poznaje voće, i ne upozna se sve dok se ne proba zubima. Ipak, smatrao je da je mudro proveriti studentovu priču, pa je jedan veoma oprezan brat poslat, u pratnji već pomenutog studenta, za Kotoviju, pešice, a ušli su u grad kroz kapiju Santa Kruš. Da čitalac ne bi bio uskraćen ni za jedan jedini podatak, treba navesti putanju kojom su išli dok nisu stigli do cilja kom su se zaputili – pošto su prošli pored Crkve Svete Stefanije, išli su duž Crkve Svetog Arhandela, za sobom ostavili Crkvu Svetog Petra i istoimenu kapiju, pa su se uputili ka reci pre no što su skrenuli nalevo, kroz Morsku kapiju, sve su ovo imena i mesta koja više ne postoje, izbegavši Novu trgovačku ulicu, koja do dana današnjeg vrvi od zelenaša, i, okrznuvši Trg Rosio, popeli su se do Svetog Roka i tako konačno stigli u manastir Kotoviju, gde su zakucali i ušli. Uveden pred rektora, fratar objasni, Ovaj ovde student, s kojim sam došao, doneo nam je vest da se kandila, ukradena prošle noći s oltara naše crkve, nalaze ovde, Tako i jeste, kako je meni rečeno, izgleda da je oko dva sata prošle noći neko glasno zalupao na vrata, i kada je vratar zapitao ko je i šta želi, glas je odgovorio, kroz ključaonicu, da je neophodno hitno otvoriti vrata ne bi li nekakve stvari bile vraćene, i kada mi je vratar javio neobične novosti, ja naredih da se dveri otvore i pred kapijom nađosmo oltarska kandila nešto okrnjena i s pomalo oštećenim ornamentima, evo ih ovde pred vama, ako im bilo šta fali, možete biti sigurni da su u ovakvom stanju i pronađena, Da li ste videli ko ih je ostavio, bogami, nikoga nismo videli iako su neki od otaca izašli na ulicu, no tamo nikoga nije bilo.

Tako su kandila vraćena na oltar u Šabregašu, a sada svako može o tome da misli šta mu je volja. Da li je to student provalio u crkvu i tako sproveo u delo drsku strategiju, pomoću koje je na kraju i ušao u manastir i zamonašio se kao franjevac, da li je on ukrao i vratio kandila u nadi da će ga dobrota namere

osloboditi ovoga groznoga greha kada dođe dan Strašnog suda, da li je to sam Sveti Antonije, koji je počinio tolika čudotvorstva u prošlosti, sada učinio i ovo čudo pošto mu je oduzeto njegovo srebro, u svetome besu staroga monaha, koji je izgleda dobro znao šta radi, kao što znaju šta rade i čamdžije i ribari s Teža, koji, kada svetac ne ispuni njihove molitve, preduzmu mere i kazne ga potapanjem u reku, naglavačke. Nije fizička neprijatnost ono što muči sveca, jer je jasno da svaki svetac, koji je dostojan svoga imena, diše pod vodom kao riba, nego je bruka što onda svi mogu da vide njegove preskromne donove, jadni osećaj da je ostao bez srebra, a zamalo i bez maloga Isusa, jeste to što od Svetog Antonija čini najvećeg čudotvorca među svim svecima, među kojima je posebno poznat po svojoj sposobnosti da povрати izgubljene stvari. Na kraju krajeva, sa studenta bi bila otklonjena svaka sumnja da se nije ponovo upleo u još jednu, isto tako sumnjivu epizodu.

Kao i u toliko sličnih slučajeva koji su prethodili, jer franjevci su vrlo obdareni da izmene, izvrnu i iskrive prirodni red stvari, čak je i neposlušna kraljičina materica morala da se pokori ozbiljnosti i autoritetu čuda. Utoliko više što je franjevački red molio za manastir u Mafri još od hiljadu šeststo dvadeset i četvrte, u vreme kada je kralj Portugala bio Filip, Španac kojega verski redovi u Portugalu baš i nisu interesovali te je uporno odbijao da dâ dozvolu, tokom svih šesnaest godina kraljevanja. No zahtevi za manastir nisu prestali, pa se tu uplela i lokalna gospoda, ali, po svemu sudeći, izgleda da je u međuvremenu opao uticaj onih koji su koliko juče molili za manastir, ako se tako može govoriti o događaju koji se odigrao pre šest godina, hiljadu sedamsto i pete, kada je Kraljevski visoki sud odbio, još jednom, istu molbu jasno pokazujući kako slabo uvažava materijalne i duhovne interese crkve, navodeći da u kraljevstvu već ima isuviše monaških redova i drugih problema izazvanih ljudskom mudrošću. Sudije Visokoga suda nisu objasnile na koje i kakve probleme izazvane ljudskom mudrošću misle, ali

sada će morati da drže jezik za zubima i da se manu mračnih misli, pošto je fratar Antonio de San Žoze obećao da će, ako bude bilo manastira, biti i prestolonaslednika. Zavet je dat, kraljica će se poroditi i franjevci će, ovoga puta, biti pobjednici, kao što su do sada toliko puta bili velikomučenici. Sto godina čekanja i nije neka žrtva za onoga ko računa na večni život.

Već smo videli kako je student javno oslobođen sumnje povodom oltarskih kandila. Sada ne bi bio red da se ne kaže kako su fratri, pomoću svete tajne ispovesti, saznali za kraljičinu trudnoću i pre nego što je sama kraljica postala toga svesna i mogla da se poveri kralju. Isto tako, ne bi bio red da tvrdimo da je Dona Marija Ana, inače jedna veoma pobožna gospođa, pristala da čuva tajnu dok se ne pojavi bogomizabrani glasnik, čestiti fratar Antonio. Takođe, sada niko neće reći da će kralj brojati mesece od dana kada je dao zavet do dana kada će dete biti rođeno, i uočiti da je ciklus i više nego pun. U stvari, ovom sada rečenom ništa više neće biti dodato.

Neka niko ne okrivljuje franjevce, naravno ukoliko se ne budu ponovo uplitali u nove mračne intrige.

Tokom godine silan narod pomre od upornog prežderavanja, zbog čega se moždane kapi često ponavljaju jedna, druga, treća, mada je ponekad samo jedan udar dovoljan da otera u grob, a ako se unesrećeni i provuče, on ostane ukočen s jedne strane, iskrivljenih usta, ponekad i bez glasa, a pritom, osim povremenog puštanja krvi, nema leka koji bi ga izlečio. S druge strane, još je više onih koji umru lakše, od preslabe ishrane tokom svoga tužnoga života preživljenoga na sardini, pirinču i zelenoj salati, a meso vide samo kada je njegovom veličanstvu rođendan. Daj, Bože, mnogohvaljeni, da reka bogato dadne ribe i da salate i drugog zeleniša bude napretek, i da u grad dolaze pretovareni seljaci i njihove podjednako vredne seljanke. Daj, Bože, uvek da bude makar pomalo pirinča. Ovaj grad, više nego bilo koji drugi, liči na nekakva ogromna usta što se prežderavaju, s jedne strane, i gladuju, s druge, i gde se ne zna za sredinu između masnog podvaljka i zbrčkanog vrata, naduvenog crvenog nosa i onog jektičavog, između drusne i ispoščene guzice, između prepunog trbuha i želuca zalepljenog za kičmu. Ali karneval je, baš kao i sunce nad nama, stvoren da svi ljudi podjednako u njemu uživaju.

U vreme karnevala veselje je na sve strane, ko ima preždeva se piletine i ovčetine, kolača i uštipaka, bezobrazluka i nevaljalstava u doba poklada, kada je tome vreme, ima na svakom ćošku, kače se repovi na leđa prolaznika, prska se vodom iz klistira, ko se najmanje nada ispljeskan je po turu vezovima smrdljivog divljeg luka, pijanči se, podriguje i povraća, zvekeću šerpe i sviraju gajde, i ne završe baš svi valjajući se po uličicama i gradskim trgovima samo zato što je grad zagađen, prekriven đubretom i izmetom, prepun divljih pasa i mačaka lotalica, a odvratno blato prekriva tlo čak i kada ne pada kiša. Sada je Veliki post i vreme je da se plati za sva preterivanja. Valja kažnjavati duše sve dok tela ne počnu da daju znake lažnog pokajanja, sladostrasnička tela iz ovog odvratnog svinjca zvanog Lisabon.

Pokajnička procesija samo što nije krenula. Kaznimo svoja tela postom i kinjimo ih bičevanjem. Od slabe ishrane razbi-stravaju nam se misli, podnošenje muka pročišćava nam dušu. Pokajnici, svi do jednog muškarci, na čelu su povorke, odmah za njima idu fratri noseći ripide s likovima Bogorodice i raspelog Hrista. Za njima stupa biskup, pod bogatim baldahinom i potom ikone koje prati beskrajna armija duhovnika, kaluđera, popova i svih onih kojima je do spasenja sopstvene duše, neki, istina, već sigurni da im nema spasa, dok će druge neizvesnost mučiti sve do samog dana Strašnoga suda. Neki su, opet, sigurni u to da je svet lud od samog nastanka. Probija se procesija kroz svetinu i, dok prolazi, ljudi se bacaju na zemlju, grebu po licu, čupaju kosu i busaju se u grudi, dok biskup blagosilja nalevo i nadesno, a đakon mlati kadionicom. Lisabon zaudara, zaudara na trulež, a miris tamjana daje nekakav smisao ovome smradu kvarnosti ljudskih tela, jer duša je miomirisna.

Kako je i običaj, s prozora posmatraju žene. Pokajnici idu polako, vukući lancima i bukagijama sputana stopala ili noseći na plećima teške gvozdene poluge, kao da su skinuti s krsta, ili bičujući sebe kožnim kandžijama na čijim su krajevima tvrde voštane kugle načičkane srčom. Pokajnici koji se bičuju

nastupaju kao vrhunac spektakla pošto niz njihova leđa teče prava krv, a njihovi prodorni krici istinski su rezultat kako bola tako i zadovoljstva, što i nije čudno kada znamo da neke od njih, s prozora, posmatraju ljubavnice, pa oni u pokajničkoj procesiji ne učestvuju toliko zbog spasenja duše koliko zbog putenoga zadovoljstva, onoga već okušanog i onoga koje će doći. Na kapuljačama ili na samim bičevima pokajnici nose trake raznih boja, svako svoju sopstvenu boju, tako da njegova izabranica, sa svoga prozora, gde stoji prepuna sažaljenja, a možda i zadovoljstva, one vrste zadovoljstva koje će tek mnogo kasnije biti nazvano sadizmom, ukoliko u gužvi ne prepozna ljubavnika po licu ili figuri, može da ga prepozna po toj tračici ružičaste, zelene, žute, ljubičaste, crvene ili neoplave boje, jer teško je razaznati, kroz šumu ljudi i ripida, među svetinom koja klikće od strave i uzbuđenja i kroz neprekidno ritmičko sricanje litanija, dok se baldahini ljuljaju i slike svetaca sudaraju, koji od pokajnika je vaš obožavalac i rob, koji se zbog vas stavio na muke i koji, i pošto je izgubio moć govora, riče kao raspomamljeni bik. Ako žene i naložnice uoče da se pokajnik ne bičuje s dovoljno žara i da se rane ne otvaraju po leđima tako da svi vide potoke krvi, čitavi horovi ženskih glasova daju se u vrisku, koja vraća snagu u iznemoglu ruku, tera ga da se svesrdnije kažnjava, i tek kada čuju kako puca bič, i kada vide kako teče krv, kao što je tekla iz rana Spasiteljevih, njihova tela počnu da reaguju pod suknjama i bele butine počnu da se grče i opuštaju u ritmu procesije. Prolazi pokajnik, ulicom, ispod prozora svoje izabranice, a ona ga posmatra odozgo, verovatno u društvu majke, rođake ili dadilje, tolerantne babe ili stare tetke, a svi bez razlike znaju, blagodareći skorašnjim ili davnašnjim uspomenama, o čemu se radi, znaju da to sve i nema mnogo veze s Bogom već da je u pitanju puteni nagon, i kopulacija i uspaljenost na prozoru odgovaraju uzbuđenju na ulici, muškarac kleči na tlu do krvi se udarajući, fanatično se tresući od bola, a žena stoji na prozoru razrogačenih očiju

i otvorenih usta, kao da će mu se napiti krvi. Procesija se zaustavlja da bi se obavio ovaj ritual, biskup blagosilja i posvećuje, žena oseća ono predivno opuštanje u udovima, a muškarac nastavlja dalje, ali sada već s određenim olakšanjem pošto više nema potrebe da se bičuje s tolikom žustrinom, sada je red na druge da zadovolje potrebe svojih naložnica.

Kada se jednom započne sa samokažnjavanjem i postom, mora se nastaviti sve dok Uskrs ne donese kraj patnjama, i ono čemu, po svojoj prirodi, ljudsko biće teži mora da sačeka dok ne stigne odobrenje od Svete majke crkve, jer je u toku Velika nedelja pa je i sama smrt Hristova blizu. Može biti da se požuda javlja zbog fosfora kojim je prebogata riba, pojedena tokom posta, a možda je to i zbog nesrećnog običaja da se ženama dozvoljava da tokom Velikog posta same idu u crkvu, mada su ostatak godine dobro čuvane kod kuće, ukoliko nisu prostitutke ili žene iz najnižih staleža. Plemkinje, na primer, napuštaju kuću jedino kada idu u crkvu, i to samo tri puta tokom života: da budu krštene, venčane i opojane, za sve ostale prilike tu je kućna kapela. Navedeni običaj pokazuje kako je nepodnošljiv Veliki post, vreme iščekivanja najavljene smrti, i dok se muževi trude da se osiguraju da njihove supruge ne obavljaju ništa drugo osim verskih dužnosti, žene gledaju na Veliki post kao na doba godine kada će uživati malo slobode, i mada nijedna ne ide ulicom bez pratnje, da ne bi izazvala skandal, one sa sobom vode devojke s istim željama i potrebama, koje takođe valja zadovoljiti, pa je na putu između dve crkve ženi dozvoljeno da se susretne s određenim muškarcem, a služavka, koja je čuva, biće, na sličan način, nagrađena za saučesništvo, a kada se potom sretnu u crkvi, pred oltarom, obema je jasno da Veliki post i ne postoji i da je čitav svet, na svu sreću, lud od samog nastanka. Lisabon tada vrvi od slično obučenih žena, zabrađenih maramama i šalovima koji spređa imaju samo uzan otvor, dovoljno širok da se kroz njega šalju tajni znaci očima i usnama, trikovima za iskazivanje zabranjenih osećanja i

nedolične požude, po ulicama grada, u kojemu na svakom uglu stoji crkva i u svakoj četvrti postoji manastir, prolećni vetar duva, uzvrteo je svačiju pamet, a čak i da nema ni daška vetra, stvorio bi se od uzdaha onih koji otvaraju svoju dušu u ispovedaonicama ili po skrovitim mestima primerenijim za nekakve drugačije vrste ispovesti, preljubnička strast, to je igra na ivici zadovoljstva i pakla, pogotovo u ovo vreme kada ogoljeni oltari i molitva izazivaju baš kao i sveprisutni greh.

Za to vreme, ako je dan, njihovi naivni muževi, ili se samo prave naivni, uživaju, ili se bar prave da uživaju, u svom popodnevnom odmoru, a ako je noć, kada se ulice i trgovi volšebno ispune svetinom koja miriše na luk i lavandu, i kada se žamor molitve razlije kroz otvorena vrata crkava, već su mnogo opušteniji, jer pred njima nema više mnogo čekanja, evo, već se čuje kako lupaju vrata i odzvanjaju koraci po stepenicima, to su se gospođa i sobarica vratile i s njima možda i crna robinja, ako su je vodile sa sobom, kroz pukotine na vratima titra svetlost fenjera ili sveće, muž se pravi da se baš sada budi, supruga se pretvara da ga je probudila, a ako on bilo šta upita, odgovor mu je unapred poznat, vratila se mrtva umorna, oteklih stopala i nažuljanih kolena, ali je duhovno smirena, i pominje se tu i magični broj sedam, Sedam sam crkava obišla, kaže ona tako zaneseno kao da se oseća krivom zbog preterane bogobojažljivosti ili zbog nekakvog čudovišnog greha koji je počinila.

Kraljicama su ovakve prilike za rasterećenje duše nedostupne, posebno ako su u drugom stanju, i to od svog zakonitog muža, koji im se u sledećih devet meseci više neće ni približiti, što je uzeto kao generalno pravilo, mada ga se neki i ne pridržavaju. Dona Marija Ana ima isuviše razloga za povlačenje u osamu, odgajena u Austriji, sa sumanutom predanošću veri, ipak je svesrdno sarađivala na strategiji koju je osmislio stari franjevac, koja ako ne dokazuje, onda makar ostavlja utisak da je plod začet u njenoj utrobi sin kralja Portugala isto onoliko koliko i samoga Gospoda Boga.